

Mer av den goda jorden

Ofta möts man av inställningen att rododendron är en känslig växt som behöver en speciell jord för att överleva. Men sanningen är snarare att rododendron är tämligen tolerant med gränser för vad som tolereras. Bäst trivs de naturligtvis när det bjuds optimala förhållanden. De faktorer som beskriver en odlingsjord skulle kunna sammanfattas i *struktur, mullhalt, mineralinnehåll, näringsämnen, spårämnen, mikrobiologi och pH*.

Struktur

Rododendronjorden ska ha en öppen och grov struktur som är dränerande. Detta för att rotpaketet inte ska stå i vatten. Det hör till undantagen att rododendron klarar stillastående vatten. Ett sådant undantag sägs vara arten *R.canadense*. En stomme av grus med största kornstorlek 16 – 18 mm är lämplig. Ibland kan man på planteringsplatsen finna grus eller morän som har en lämplig sammansättning. Att några stenar är större än 20 mm har ingen betydelse. Däremot kan en större mängd finmaterial, silt-lera, vara förödande för permeabiliteten (förmågan att släppa igenom vatten). Rododendron trivs alltså i en miljö där vatten kan tillåtas passera rötterna. Det sägs också att rododendron uppskattar luftsyre i jorden.

Ett praktiskt sätt att testa om jorden i planteringsgropens botten förmår dränera bort vattnet är att fylla gropen med vatten på kvällen. Är vattnet borta ur den ½ meter djupa gropen när man går ut i trädgården på morgonen är det ett bevis på att permeabiliteten är större än 5 cm per timme, vilket tryggar avvattningen.

Mullhalt

Det vi kallar för mull är organiskt material som av det mikrobiologiska livet bryts ner till näringsämnen. Rododendron tillhör de växter som kräver en ”mycket mullrik mineraljord” enligt G Ekströms klassificering av odlingsjordar. Det betyder att halten av organiskt material ska vara mellan 12 och 20 %. Det finns odlare som hävdar att ren mulljord (mullhalt > 40%) ska vara det bästa. Jag tvivlar på att vuxna plantor finner det optimalt. Däremot kan jag tänka mig att småplantor som gödslas under de första åren föredrar mulljord. Det påminner även om förhållandet i naturen där fröplantorna växer upp i mulchen i skydd av moderplantan. Mullhalten uttrycks i viktsprocent. Volymmässigt upptar mullen en betydligt större andel. Detta beror på den stora skillnaden i volymvikt mellan den porösa mullen och den täta mineraljorden. Exempelvis innebär en blandning av lika volymdelar grus, torv och bark en mullhalt på ca 20 %.

Torv bidrar också till en bra struktur men bryts snabbt ner. Bark, kvistar och mindre grenar bryts inte ner lika snabbt. En inblandning har därför den positiva effekten att mullhalten inte minskar lika fort som med ren torv. För att upprätthålla mullhalten kan man kontinuerligt tillföra mulch i form av löv, kvistar, barr och kottar ovanpå jorden. I woodland brukar detta klaras av naturen själv i stor utsträckning.

Mineralinnehåll

Växterna behöver mineraljordarna som källa dels till spårämnen som fungerar som katalysatorer vid uppbyggnad av strukturerna dels till ämnen som bildar byggstenar i strukturen. Viktiga mineraler är fältspat (silikat) som tillför kisel och gips (sulfat) som tillför kalcium. Såväl spårämnen som mineraler är mer lättillgängliga i finkorniga än i grovkorniga jordar.

Spårämnen

Med spårämnen menar man vanligtvis de ämnen som behövs i mycket små mängder för att en växt ska utvecklas på gynnsamt sätt. Avsaknaden av visst spårämne, eller halter under tröskelvärden, kan omvänt få stora negativa konsekvenser. Spårämnen är ofta katalysatorer som är nödvändiga för de komplicerade processer som ligger bakom näringsupptagning och fotosyntes. Näringsupptaget kräver bland annat närvaro av bor (B), koppar (Cu), zink (Zn) och molybden (Mo). Bor stärker rötterna och motverkar svampsjukdomar. Koppar ingår i

enzymbildningen som är nödvändig för näringsintaget. Utan zink blir det dvärgväxt och missfärgningar och vid brist på molybden blir kväveupptagningen nedsatt.

Mangan (Mn), järn (Fe) och magnesium är alla katalysatorer i fotosyntesen. Brister brukar visa sig som missfärgning. Man brukar inte riskera brist på spårämnen om man har tillräcklig inblandning av mineraljord i odlingsjorden. Vid akut brist kan man tillsätta något av de kemiska preparat som finns på marknaden, Svårigheten är naturligtvis att ställa rätt ”diagnos” och dosera därefter.

Näringsämnen

Mer näringsämnen brukar vi mena de tre ämnena kväve (N), fosfor (P) och kalium (K). Kvävet ingår i fotosyntesen. Den bildar klorofyll och är en grundsten i proteinbildningen. Kvävebrist yttrar sig som dålig växt och känslighet för torka. Fosfor är i första hand viktigt för knoppsättningen och därmed blomningen. Kalium är viktigt avmognadsprocessen och frösättningen. Brist på kalium yttrar sig som sjukdomskänslighet och svårigheter med förökningen. Näringsämnen bildas ”naturligt” av det mikrobiologiska livet. Om man misstänker en låg aktivitet och inte har tillgång till naturgödsel kan de nödvändiga näringsämnena tillsättas genom handelsgödsel i såväl flytande som fast form. Man brukar rekommendera halv dos för rododendron. De speciella gödselmedel för rododendron som saluförs har inte visat sig ge bättre effekt än de vanliga NPK-medlen. Näringsämnena liksom spårämnena transporteras av vattnet till plantornas rötter.

Mikrobiologi

Det mikrobiologiska livet kan vid sidan av fotosyntesen sägas vara motorn i kretsloppet. Det organiska materialet i jorden bryts ner i en förmultningsprocess där allt ifrån svampar och maskar till mikroskopiska djur och bakterier deltar. Restprodukterna är i stor utsträckning de tre ämnena N, P och K i lättillgänglig form. Processen är temperaturberoende. Organismerna har olika krav på temperatur och pH. Förenklat kan sägas att processen går snabbast vid högre temperatur och pH. Vid för höga temperaturer och pH avstannar processen. I odlingsjordar är detta inget problem men kan så vara i anlagda kväverika komposter. Den mikrobiologiska statusen i odlingsjord kan förbättras genom inblandning av stallgödsel och eller kompostjord.

pH

Som mått på jordens kemiska reaktion använder man pH-begreppet som är ett mått på fria vätejoner. Neutralt värde är 7 och lägre värde är surt. Högre värde betyder en alkalisk (basisk) reaktion. Rododendron tycks trivas bäst i en miljö med pH mellan 5 och 6. Även om det finns sorter och arter som klarar ned till 4,5 och upp till 6,5. Det har också under senare år tagits fram en serie hybrider i Tyskland under varumärket INKARHO som tolererar pH 7 och kanske något däröver. Ren torv har pH mellan 4,5 och 5,5 och kan alltså vara onödigt surt för rododendron. Eftersom bark vanligen har något högre pH, mellan 5 och 6,5, blir blandningen med lika delar bark och torv bra ur pH-synpunkt. Rent grus av gnejs och granit har en något sur reaktion medan kalkstensgrus och lera är basiskt. Jag skulle däremot inte tro att grovt grus av kalksten nämnvärt påverkar pH vid inblandning i torv. Skogsförna har en tydlig sur reaktion och passar utmärkt, ren eller inblandad, som rododendronjord. ”Vanlig trädgårdsjord” ska man däremot vara skeptisk till. Den visar inte sällan pH mellan 7 och 8. Dessutom är den ofta lerhaltig och är nästan omöjlig att förbättra till rododendronjord.

Nu gör vi vår egen jord

Om den befintliga jorden består av grus eller grusig morän med tillräcklig permeabilitet kan den efter ökning av mullhalten användas som rododendronjord. Om jorden däremot är finkorning (silt eller lera) eller är gammal trädgårdsjord får vi tänka oss att göra en förhöjd bädd av ny jord. Badden behöver inte vara tjockare än ca 30 cm. Det innebär att det kan räcka med att ta av ett 10 cm tjockt matjordslager/gräsmatta och sedan bygga upp badden 20 cm. Är underlaget av lera eller silt bör du lägga ett dränerande makadam- eller gruslager på en duk botten. Jorden blandar du av lika volymdelar grus (väggrus 0 –18 mm), torv och täckbark.

Det som i handeln kallas för barkmull har visat sig vara en blandning av torv och bark. Det blir då billigare att köpa ren torv i balar. För att få igång den mikrobiologiska nedbrytningsprocessen kan man tillsätta stallgödsel. Elepidota (storbladiga) ska i allmänhet ha en mullrikare jord med mer gödsel än de lepidota (småbladiga). Vid blandning av jorden för hand i en skottkärra kan en grep med gödsel till varje kärra vara lagom för de elepidota. Som tidigare sagts går det också att använda kompost. Man får då vara något sparsammare med doseringen. Det behöver man däremot inte vara om man använder skogsförna som tillsats. Den har vanligen rätt komposition för att oblandad kunna fungera som rododendronjord. Möjligen är den mineralfattig och behöver tillsättas grus.

Några iakttagelser från naturen

På sina naturliga växtplatser ser man ofta rododendron växa i grusiga bergskrevor. Där har plantorna utnyttjat den begränsade mängden organiskt material som samlats. Dräneringen är ypperlig och nödvändig i dessa trakter med årsnederbördsmängder som är många gånger större än vad vi kan uppmäta på den svenska västkusten. Mineraljordens pH tycks inte ha någon avgörande betydelse. Men man finner också såväl lepidoter som elepidoter växande vid myrar och sjökanter. Förmodligen i relativt finkornigt sandmaterial.

Förhållandena påminner om vad man finner i norra Tyskland där flera kända rododendronplanteskolor är etablerade på mohedar (silt och sand). Siltfraktionen har en hög kapilläritet vilket gör att plantorna trots begränsad nederbördsmängd får sin försörjning av vatten genom kapillärsugning från grundvattenytan. En kontinuerlig avdunstning gör att markytan inte är vattenmättad om inte grundvattenytan ligger alltför högt. I Hobbies rododendronpark kan man se att just detta är ett problem. Det har man löst genom att gräva öppna dräneringsdiken som är ca en meter djupa.

Vid besök hos Hachmann har jag noterat samma jordförhållanden; siltig sand. Jag hörde också med förvåning företagsledaren Holger Hachmann beklaga sig över den dåliga jorden som var dyr att bruka. Det han avsåg var de stora kostnaderna för att köpa in och arbeta ner 10 cm torv varje år. Jag var för finkänslig för att berätta om de kalkhaltiga lerslätterna i Sverige som gör det svårt på många villatomter att över huvud taget odla rododendron utan att bygga förhöjda bäddar.

Kaarel Voitk har på Dagö förhållanden som liknar de nordtyska. Han har noterat att avdunstningen från den sandiga marken i öppna lägen är större än vad den är i från sol- och vindskyddade lägen. Trots att sanden på ytan kan förefalla helt torr finns det på ett spadtags djup tillräckligt med fukt för att plantorna ska trivas och frodas.

Lars-Olof Tunbrå
lars-olof.tunbra@ispa.se